

Munich Personal RePEc Archive

"Economic imperialism" in the contemporary political economy

Kirova, Alla

Economic Research Institute at the Bulgarian Academy of Sciences

2014

Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/75595/>
MPRA Paper No. 75595, posted 16 Dec 2016 07:44 UTC

Доцент, д-р АЛЛА КИРОВА,
Институт за икономически изследвания при БАН,
секция «Макроикономика»

МЯСТОТО НА „ИКОНОМИЧЕСКИЯ ИМПЕРИАЛИЗМ” В СЪВРЕМЕННАТА ПОЛИТИЧЕСКА ИКОНОМИЯ

Интересът към тази тема е провокиран от две обстоятелства. Първо, защото в нашата научна и главно в учебна литература „икономическият империализъм” като тенденция в съвременната икономическа теория практически не се споменава. Налице е само една статия, посветена на този въпрос, написана още през 1999 г., в която се посочва, че към „икономическия империализъм” у нас „не се проявява необходимият интерес” [Пеовски, Вл., 1999, с. 107]. Оттогава са минали почти 15 години, но ситуацията не се е променила съществено. Съответните теории или по-точно някои от тях се изучават в различни специалности, раздробено, като самото понятие остава непознато и често неразбрано. Второ, защото към развилите се в рамките на това явление теоретични концепции и школи се наблюдава известно пренебрежение или подценяване, което е в разрез с развитието на икономическата наука в съвременността – например съществува виждане, че „икономическият империализъм” се характеризира като „надстройване” и „доизграждане” на съществуващата аналитична рамка на икономическата наука и „изтъкване” на нейните мними потребности и механизми на развитие, което „ще ни постави в положението на дълбоко съмнение спрямо принципните теоретични основи на съвременния икономикс” [Славенков, Б., 2006, с. 123]. Последното рефлектира и във въпроса, дали „икономическият империализъм” трябва да се изучава в рамките на икономикса. Смятаме, че въпреки възникването му на базата именно на неокласическия икономикс като негов инструментариум, курсът по «икономически империализъм» е по-логично да се включи в обхвата на преподаваните в рамките на специалността политическа икономия дисциплини. Аргументирането на тази теза изисква да се изясни концептуалното съдържание както на понятието «икономически империализъм», така и на съвременната политическа икономия.

В икономическата литература по анализирания въпрос преобладава мнението, че **съвременната политическа икономия** е интердисциплинарна наука или такава област на познанието, която излиза извън пределите на чистата икономическа теория

и се стреми, от една страна, към по-широко осмисляне на икономическите проблеми при отчитане на редица фактори, най-вече на социалните, а от друга, към прилагане на икономическия подход към различни сфери и явления от обществена значимост. Според една сполучлива дефиниция, „в широкия смисъл политическата икономия включва едно много мащабно интердисциплинарно поле на взаимовръзка на икономическите феномени с останалите елементи на обществото” [Проданов, В, 2011, с. 94]. В този контекст, съвременната политическа икономия се основава на интердисциплинарни методи на изследване, като търси методологични основи за изучаване на взаимодействието между разнородните обществени проблеми в съществено усложнените условия на развитие в съвременността. Те се характеризират с все по-тясното преплитане на икономическите фактори със социалните, политическите, юридическите, историческите, социологическите, демографските, антропологичните, етичните и други. В съответствие с това се налага схващането, че за разлика от икономикса като инструмент на стопанските агенти, политическата икономия би трябвало да се възприема като инструмент на управляващите – например се среща дефинирането ѝ като едно от направленията в икономиката, чийто предмет са икономическите проблеми на правителствата [The New Shorter Oxford English Dictionary, 1993, p. 782], които се разглеждат както на национално, така и във все по-голяма степен на международно, световно равнище. Затова съвременната политическа икономия често се отъждествява с такива понятия като теория за развитието или теория за социално-икономическото развитие.

Въпреки вече посоченото по-широко, така да се каже надикономическо тълкуване на политическата икономия, не е резонно тя да се противопоставя на икономикса. Трябва да се отбележи, че дори Маршал – автор на понятието икономикс, не си позволява да ги контрапунктира, като пише, че политическата икономия или икономическа наука се занимава с изследване на нормалната жизненост на човешкото общество и изследва тази сфера на индивидуални и обществени действия, която е най-тясно свързана със създаването и използването на материалните основи на благосъстоянието [Marshall, A., 1890]. Затова преподаването на съвременната политическа икономия изисква изучаване на последните научни постижения както в областта на икономическата наука, така и на свързаните и

взаимодействащи с нея други области на научното познание. Тази интердисциплинарност е задължителна и неизбежна с оглед на реалиите на глобализирания свят. В този смисъл анализът на социално-икономическите измерения на обществените процеси и явления и представлява предмет на съвременната политическа икономия.

В съответствие с това през втората половина на XX век западните икономисти започват да критикуват неокласическата доктрина за характерното за нея отричане на значимостта на социалните и политически проблеми, вследствие на което политическата икономия придобива ново съдържание на многопрофилна дисциплина – тя е такъв отрасъл на обществените науки, който се стреми към по-широкото осмисляне на икономическите проблеми, отколкото това е характерно за мейнстрийм икономикса, като третира обществените институти в качеството на ендеогенни феномени, а това изисква прилагане на интердисциплинарни изследователски методи [Алт, Д. и А. Алезина, 1999]. Според друг автор, „политическата икономия на XXI век и нейните основни характеристики ще бъдат хуманитарен подход и интердисциплинарен анализ” [Минчев, Д., 2009].

Именно поради налагането на посочените подходи през 60-те г. на миналия век в икономическата теория възниква една нова тенденция – така нареченият **„икономически империализъм”**. „Стряскащото”, по-скоро метафорично наименование придобива популярност след публикуването на книга „Икономически империализъм: икономическият подход, прилаган извън сферата на икономическата наука” [Economic Imperialism..., 1987]. Предложеното заглавие лаконично обобщава същността на това понятие, което се характеризира с използването на методологията на неокласическия икономикс при анализ на проблемите, традиционно отнасящи се към предмета на други обществени науки, чрез прилагане на моделите и инструментариума на микроикономическия анализ. „Икономическият империализъм” е израз на процеса на „обсебването” на тези области на научното познание от страна на икономистите – „империалисти, опитващи се да завоюват интелектуалната територия понастоящем във владение на учените по политически науки, социолозите, психолозите и др.” [Фридман, Д., ч. 2, 1993, с. 357, който разграничава това понятие от друго, по-познато негово значение – чужди инвестиции

в развиващи се нации]. Руският икономист Р. Капелюшников дефинира крайната цел на „икономическия империализъм” като „унифициране на цялото разнородно семейство на науките за обществото на базата на неокласическата икономическа теория”, което провокира появата на редица екзотични за икономиката теми и сюжети [Капелюшников, Р., 1989, с. 142].

Налагането на «икономическия империализъм» поражда сериозна критика, както в икономическите, така и в извъникономическите среди, като един от доминиращите контрааргументи се изразява в мнението, че «не е редно икономическата теория да се намесва в области, които не са в основата на нейния същински предмет» [Казаков, А., 2010, с. 34]. Стига се до крайно саркастични оценки по повод ентузиазираното прилагане на икономическия подход към странични за икономиката явления, като такива в пародията на А. Блайндър „Икономическа теория на миенето на зъби” [Blinder, A., 1974]. В тази връзка изглежда уместно да се отбележи, че подобно схващане за неправомерността на «икономизацията» на социалните процеси, включително за третирането на човешката личност в качеството на елемент на обществения капитал, се оборва от историческото развитие на икономическата теория и най-вече от идеите и постановките на такива нейни школи и направления като немската историческа школа и американския институционализъм. Техните представители полагат основи на разширителното тълкуване на целите и задачите на икономическата теория чрез включване в нея и дори извеждане на преден план на анализа на ролята и влиянието на извъникономическите фактори. Както пише Т. Бухолц, «Веблен и Гълбрайт разширяват дефиницията на икономикса и принуждават колегите си да си отворят очите за по-широки явления» [Бухолц, Т., 1993, с. 231].

Според привържениците на „икономическия империализъм”, основополагащите неокласически принципи, моделиращи човешкото поведение – оптимизиране, равновесие, оскъдност, рационалност, предпочитания, избор и други, са напълно подходящи за използване при изследване на практически всички социални явления в човешкото общество. Вследствие на прилагането на „империалистичния”, респ. на икономическия подход при моделиране на разнородните обществени процеси и явления се проследява стремежът към

абсолютно минимизиране на влиянието на външни фактори (екзогенни променливи), защото те са извън предмета на индивидуалния избор на хората, и по-точно тълкуването им като ендегенни, т.е. като резултат от тяхното рационално поведение и избор. За отбелязване е, че възникването на това явление в икономическата теория дава тласък за развитието на редица абсолютно нови концепции и дисциплини, например: теория за човешкия капитал, икономически анализ на политическите институти и процеси; нова теория за потреблението; икономика на семейството, любовта и брака, на алтруизма, на дискриминацията, на правото, на престъпността и други. В основата им е отговорът на въпроса, как икономическата наука може да съдейства за разбирането на определен обществен проблем, което и създава предпоставки за разработването на съответните нестандартни теории [Groenewegen, P., 2008]. Необходимо е да се подчертае, че една от важните цели на формираните се на базата на «икономическия империализъм» теории се състои в усъвършенстването на преразпределителната и регулаторната политика на държавата, което е очевиден израз на политикономическия аналитичен подход. А както пише Дж.К. Гълбрайт още през 1987 г., «отделянето на икономическата теория от политиката е стерилно нещо. То е и забулване на реалността на икономическата власт и основен източник на неправилни преценки и грешки в икономическата политика». Затова предметът на икономическата наука «ще бъде обединен отново с политиката, за да се формира пак по-обширната дисциплина политическа икономия» [Гълбрайт, Дж.К., 1996, с. 373].

Процесът на проникване на икономическата методология в извъникономическите области на обществознанието, получило впоследствие наименование „икономически империализъм” се формира в трудовете на учените от три известни американски университета – Чикагския (Т. Шулц, Г. Бекер, Дж. Стилър, Р. Коуз, Р. Познър), Лос-Анджелиския (Дж. Хиршлайфър) и Вирджинския политехнически институт (Дж. Бюкенън, Г. Талък). Те в значителна степен допринасят за налагането на новия подход, изразяващ се в разширяването на границите на традиционния икономически анализ чрез прилагането му към разнородните социални явления в различни сфери и на различни нива на обществената йерархия. Въпреки предизвикания интелектуален „шок” в икономическите среди, постиженията на редица от тях получават висока

професионална оценка, като Шулц, Стигълър, Бюкенън, Коуз и Бекер стават лауреати на Нобеловата награда по икономика. За отбелязване е, че значителна част от резултатите от изследвания, базирани на „икономическия империализъм” са публикувани в реномираното американско Списание по политическа икономия (*Journal of Political Economy*), което е още един аргумент в подкрепа на водещата теза на настоящия доклад.

В интерес на историческата истина, един от първите „империалистични” опити за завземане на нови територии от страна на учените-икономисти е разработената от Г. Бекер **икономическа теория за пазарната дискриминация** [Becker, G.S., 1957]. Тя е основана на схващането за специфичното поведение на стопанските агенти в различни пазарни среди (пазар на труда, пазар на стоки и т.н.), провокирано от расовите, половите, религиозните и други предразсъдъци, което води до развитието на явлението «отрицателна полезност», което в крайна сметка понижава степента на благосъстояние на всички засегнати социални групи или прослойки. Впоследствие теорията на Бекер получава развитие в трудовете на Нобеловите лауреати М. Спенс и К. Ароу, които разработват теорията за «статистическата» дискриминация, в основата на която, за разлика от Бекер, са несъвършенствата на информацията, а не индивидуалните предразсъдъци на стопанските агенти.

Безусловно водещо място в налагането на „империалистичния” подход в икономическата наука заема „ортодоксалната” (или често наричаната традиционна) **теория за човешкия капитал**. Формулирането на основните ѝ постулати и на самото понятие човешки капитал като натрупан запас от знанията, уменията и мотивациите на хората, се отнася към периода от края на 50-те - началото на 60-те години на XX век, като продължава да се развива и усъвършенства в традиционно и алтернативно отношение и през XXI век от представителите на повечето течения и школи в съвременния икономикс. Нейното създаване се смята за едно от най-значимите научно-приложни постижения в историята на икономическата мисъл през миналия век, като според М. Блауг тази теория представлява част от неокласическата изследователска програма, която демонстрира учудваща плодовитост и поражда нови

проекти практически във всяко направление в модерната икономическа наука [Блауг, 2004, с. 326].

Значителните структурни промени в световната икономика през периода на формирането на теорията за човешкия капитал вследствие на нарастващата роля на научно-техническия прогрес за икономическия растеж неизбежно довеждат до необходимостта от теоретичното преразглеждане на проблема за възпроизводството на работната сила и значението на човешкия фактор за икономическото развитие. Това намира израз в префокусирането на обекта на изследванията от анализа на използване на наличната работна сила към проблема за нейното изграждане в качествено ново отношение като следствие от коренните изменения в икономическата реалност. Последните са свързани със задълбочаващата се глобализация и технологичните пробиви, включително в областта на информационно-комуникационните технологии, изискващи натрупване на такива нематериални елементи на общественото богатство като повишаване на образователното равнище на населението, научните постижения и други.

Основоположници на формираната се теория за човешкия капитал са Дж. Минсер, Е. Денисън, Т. Шулц и Г. Бекер. Благодарение на научните им аргументи, постановката за инвестициите в човешката личност като важен източник на икономическия растеж, вследствие признанието на образованието в качеството на неговия решаващ фактор оттук нататък заема стабилно място в икономическата теория.

Т. Шулц е един от първите икономисти, който извежда ролята на образованието в този процес и определя човешкия капитал като допълнителен източник на дохода, осигуряван от знанията, уменията и способностите на човешката личност, т.е. определя образованието като една от формите на човешкия капитал. Според него, „концепцията за капитала изхожда от наличието на нещо реално съществуващо, което притежава икономическото свойство да оказва бъдещи услуги, които имат стойност... Това разбиране позволява да се раздели цялото на две части: човешки и нечовешки капитал” [Schultz, T.W., 1961, p. 1]. В този смисъл средствата, вложени от хората в образованието, повишаващо тяхната професионална продуктивност в трудовия живот, в дългосрочен аспект трябва да се третира не като

разходи, а като инвестиция, чиято норма на възвръщаемост се изразява в по-високи възможности за заетост и бъдещи доходи.

Дж. Минсер е един от „пионерите” в областта на измерване на икономическата ефективност на образованието, като разработва така наречената „производствена функция на трудовите възнаграждения”, чрез която се изразява математическата зависимост на трудовите доходи на хората от равнището на тяхното образование (формално образование, обучение на работното място и извънфирмените програми за квалификация и преквалификация), трудовия стаж и други фактори [Mincer, J., 1993].

От самото начало на изследванията на човешкия капитал от неокласическите икономисти интересът се насочва и към проблема за ролята му за икономическия растеж, като за родоначалник на съответните модели се смята Е. Денисън [Denison, E.F., 1962]. Той извършва детайлен анализ на т.нар. необяснен остатък, възникнал след факторния анализ на темповете на растеж на БВП, който, както се доказва от него, е следствие от прекия принос за икономическия растеж на човешкия капитал на съвкупната работна сила на страната. С тези изследвания Денисън инициира разработването на съответните математически модели на такива корифеи на теорията за икономическия растеж като Нобеловите лауреати Р. Солоу, Р. Лукас, както и П. Роумър.

Водещата фигура сред създателите на теорията за човешкия капитал, както и сред привържениците на „икономическия империализъм” като цяло е Г. Бекер. Бекер определя областта на своите научни интереси като икономически подход към социалните въпроси, който, според него, е „всеобхватен, приложим към всеки тип човешко поведение, било то поведението, предполагащо...решения редовни или редки, големи или дребни, цели емоционални или механични, на богатите или на бедните, на мъжете или на жените, на възрастните или на децата, на умните или на тъпите, на пациентите или на лекарите, на бизнесмените или на политиците, на учителите или на учениците” [Becker, G.S., 1976, p. 8]. В своето фундаментално произведение „Човешки капитал” [Becker, G.S., 1964] Бекер разработва категориалния апарат и основополагащия за по-нататъшните изследвания в тази област модел, основан на изведените от него микроикономически основи на теорията

за човешкия капитал, който придава решаваща роля за неговото изграждане на сферата на образованието. Наред с това Бекер осъществява измерване на икономическата ефективност на образованието чрез съпоставяне на разходите и ползите от него, което му позволява да определи нормата на възвръщаемост на инвестициите във формирането на човешкия капитал.

Четиридесетгодишното „постортодоксално” развитие на теорията за човешкия капитал се характеризира с усъвършенстването на традиционните ѝ общи направления от страна на нейните създатели и техните привърженици, както и с конструктивната им критика и съответно изграждането на редица алтернативни концепции и теории. Признатото неоспоримо значение на човешкия капитал в модерното общество се проявява във формирането на собствен поглед върху този проблем от представителите на практически всички доминиращи направления в съвременната икономическа теория – и на новата класика, и на новото кейнсианство, и на неoinституционализма. Както „осъвременените”, така и новите схващания по отношение на човешкия капитал могат да бъдат класифицирани в съответствие с областите на икономическото познание, в рамките на които те се развиват и доуточняват, а именно – факторен анализ на икономическия растеж; икономика на труда; икономика на образованието и икономика на знанието. За отбелязване е, че теорията за човешкия капитал се развива и в рамките на още няколко направления във видима релация със съвременната политическа икономия – фактори за преодоляването на икономическото неравенство на интернационално и семейно-индивидуално равнище; формиране на здравния и миграционен човешки капитал.

Наред с това, необходимо е да се обърне вниманието върху такива „империалистични” теории, намиращи се в пряка или косвена връзка с теорията за човешкия капитал, като **икономика на семейството, брака, раждаемостта и децата**, основите на които са положени отново от Г. Бекер и подкрепени от Т. Шулц, Д. Фридман и други [Becker, G.S., 1965; *New Economic Approaches to Fertility*, 1973; *Economics of the Family: Marriage, Children, and Human Capital*, 1974; Becker, G.S., 1981; Фридман, Д., 1993, ч. 3, с.234-274]. Без да се навлиза в детайли, трябва да се посочи, че в тази сфера на изследване чрез анализ на рационалното поведение на членовете на семейството икономическият подход е прилаган практически към

всички страни на живота на този институт - такива като разделение на труда между брачните партньори, анализ на „семейните“ пазарни отношения, семейно планиране, инвестиции в децата, ролята на алтруизма, разпределяне на времето между професионалната заетост и неплатения домашен труд, икономика на домашното стопанство, икономика на здравето и смъртта и други.

Развитието на „империалистичния“ подход намира израз и в разработената от Бекер **икономическа теория на престъпността** [Becker, G., 1968], с която той продължава своите анализи на оптимизацията на държавната политика в различни сфери на обществения живот. В случая става дума за използването на икономическия инструментариум в тази сфера чрез анализ на рационалното поведение на престъпниците, оценяващи степента на риска, очакваните ползи и строгостта на наказанието за извършеното деяние. Посочената теория цели изграждане на насоките на политиката за предотвратяване на закононарушенията и ограничаване на престъпността, като прилаганият икономически подход се използва и в правната практика в САЩ в процеса на реформиране на системата на съдебните наказания, което затвърждава приложната ѝ насоченост.

Като явен пример на «икономическия империализъм» се очертава неоинституционалната **икономическа теория на правото** (Р. Познър), в резултат на която, според думите на Т. Бухолц, «икономистите принуждават юристите...да прегледат почти всички правни решения през очите на Маршал...Нито една област от правото не може да остане скрита от икономическия анализ» [Бухолц, Т., 1993, с. 218]. След икономиката на престъпността на Бекер, икономическата теория в сферата на правото се обогатява с концепцията за престъпната небрежност (Л. Хенд), теорията за имуществените права (Р. Коуз), теорията за корпоративните финанси и други.

Още едно ярко проявление на «икономическия империализъм» е **икономическата теория на политиката или т.нар. школа на обществения избор**, резултат от изследванията главно на представителите на Вирджинската школа, които «твърдят, че политиката е една икономическа дейност» [Бухолц, Т., 1993, с. 284]. Основател на тази школа е Дж. Бюкенън, Нобелов лауреат за развитието на договорните и конституционните основи в теорията за взимане на решения в

икономиката и политиката. Школата на обществения избор възниква през същите 60-те години на миналия век – декада на налагането «икономическия империализъм», първоначално като област на икономическата теория, изследваща размерите и формите на преразпределителните програми на държавата, данъчната политика, държавните разходи и типовете предлагани обществени блага. Впоследствие аналитичното ѝ поле значително се разширява, в резултат на което се формира модерната икономическа теория на политиката. Трябва да се отбележи, че в икономическата литература дори се среща ограничително тълкуване на съвременната, често наричана нова политическа икономия, свързващо я единствено със школата за обществения избор [Dictionary of Economics, 1994, p. 354] и третиращо политическата икономия като позитивна наука за политиката, разработваща «специфични препоръки, предлагани от един или няколко икономисти...на правителството или на цялата общественост по общи политически въпроси» [Mishan, E.J., 1982, p. 13]. Подобна дефиниция трудно се приема безрезервно. Не може да се отрече обаче фактът, че «икономическият империализъм» е в основата на това направление в съвременната икономическа теория.

Развитието на школата на обществения избор и производни от нея концепции се изразява в последователната поява на следните теории: икономическа теория на демокрацията, третираща влиянието на политическите процеси и институти върху формирането на икономическата политика (Е. Даунс); концепция за колебанията на икономическите показатели в периоди на изборите (Е. Тъфт); теория на политическия делови цикъл (У. Нордхауз); икономика на гласуването, анализираща зависимостта на икономическите резултати от политическата система; икономическа теория на бюрокрацията (Г. Талък, У. Нисканен); икономически анализ на конкуренцията на политическия пазар или икономика на лобирането (Г. Бекер); теория на конституционния избор (Дж. Бюкенън); теория на ендеогенното определяне на икономическата политика (Дж. Стигълър, С. Пелцман); теория на политическата рента (А. Крюгер, Г. Талък); икономическа теория на политическите институти (М. Олсън, Т. Егертсън) и други.

В заключение трябва още веднъж да се подчертае, че обединяването на разнородните теории в и извън мейнстрийм икономикса под шапката на

„икономическия империализъм” и изучаването на този специфичен методологичен подход, формиращ нетрадиционен по-широк икономически мироглед, може да се осъществи чрез въвеждането на специализиран учебен курс в рамките на специалността политическа икономия. Това има своя логика с оглед на многопрофилното обучение на студенти-политикономисти, подготвяни за реализация в областта на обществено-политическите отношения и позиции, и на съответното изискване за придобиване от тях на способностите да прилагат икономически подход и/или да извършват социално-икономическа оценка на многообразните обществени процеси и явления. Целта на подобен курс се състои не в историческото представяне на съответните концепции в рамките на съвременната икономическа теория, а във формирането на икономическите начин на мислене и поглед върху отделни значими обществени процеси, както и в развитието на уменията за извършване на приложни изследвания, необходими в процеса на разработване на социално-икономическите политики на държавата.

ЛИТЕРАТУРА

- Алът, Д. и А. Алезина, 1999. Политическая экономия: общие проблемы. – В: Политическая наука: новые направления. Москва: „Вече”, с. 625-656.
- Блауг, М., 2004. *Методология экономической науки, или как экономисты объясняют*. Москва: Журнал „Вопросы экономики”.
- Бухолц, Т., 1993. *Живи идеи от мъртви икономисти*. София: ИК «Христо Ботев».
- Гълбрайт, Дж.К., 1996. *Икономическата наука в перспектива*. София: ИК «Христо Ботев».
- Казаков, А., 2010. *Човешкият капитал. Формиране, функциониране и инвестиционни решения*. София: УИ „Стопанство”.
- Капелюшников, Р., 1989. В наступления – homo oeconomicus. *Международная экономика и международные отношения*, 4, с. 142-148.
- Минчев, Д., 2009. Изказване на конференция в УНСС, публикувано в: Глобализация и регионализъм. Предизвикателства пред икономическата теория. *Икономическа мисъл*, 1, с. 104.
- Пеовски, В., 1999. „Икономическият империализъм” в произведенията на Гари Бекер. *Икономическа мисъл*, 6, с. 107-122.
- Проданов, В., 2011. Съвременни тенденции в преподаването на политическа икономия. *Годишник на УНСС*, 8, с. 89-122.
- Славенков, Б., 2006. Икономическата наука – мними или действителни проблеми пред нейното развитие. Изказване на кръгла маса „Предизвикателствата пред икономическата мисъл през новия век”. *Икономическа мисъл*, 5, с. 120-123.
- Фридман, Д., 1993. *Теория на цените*, в 3 части. София: ИК „Христо Ботев”.
- Becker, G.S., 1957. *The Economics of Discrimination*. Chicago.
- Becker, G.S., 1964. *Human Capital*. N.Y.: Columbia University Press.
- Becker, G.S., 1965. A Theory of the Allocation of Time. *Economic Journal*, 75 (299), pp. 493–517.
- Becker, G., 1968. Crime and Punishment: An Economic Approach. *Journal of Political Economy*, 76 (2), pp. 169–217.
- Becker, G.S., 1976. *The Economic Approach to Human Behavior*. Chicago.
- Becker, G.S., 1981. *A Treatise on the Family*. Cambridge – MA.

- Blinder, A., 1974. The Economics of Brushing Teeth. *Journal of Political Economy*, July-August, pp. 887-891.
- Denison, E.F., 1962. *The Sources of Growth in the US*. New York: Committee for Economic Development.
- Dictionary of Economics. Routledge, 1994.
- *Economic Imperialism: The Economic Approach Applied Outside the Field of Economics*. Radnitzky, G., Bernholz, P., eds. New York: Paragon House Publishers, 1987.
- *Economics of the Family: Marriage, Children, and Human Capital*. T.W. Schultz, ed. Chicago: University of Chicago Press, 1974.
- Groenewegen, P. Political Economy and Economics. From The New Palgrave Dictionary of Economics, 2008 edition.
- Marshall, A., 1890. *Principles of Economics*. London.
- Mincer, J. 1993. *Studies in Human Capital. Collected Essays of Jacob Mincer*. England: Edward Elgar Publishing Limited.
- Mishan, E.J., 1982. *Cost Benefit Analysis*. Routledge.
- *New Economic Approaches to Fertility*. T.W. Schultz, ed. Chicago: University of Chicago Press, 1973.
- Schultz, T.W., 1961. Investment in Human Capital. *American Economic Review*, March, pp. 1-17.
- The New Shorter Oxford English Dictionary. Ed. Lesley Brown. 1993.